

“Wat ik geleerd heb van Kanamori”

Tot zijn verbazing merkte Luc Stevens dat hij maar weinig vragen had aan zijn Japanse gast, Toshio Kanamori. “Ik had ze niet, omdat hij ze meteen beantwoordde,” stelt hij achteraf vast. In dit artikel slaat Stevens een brug tussen zijn eigen onderwijsvisie en Kanamori’s levenslessen: “In alles spreekt Kanamori over verbinding – tussen leven en dood, tussen mensen onderling. Hij houdt, kortgezegd, alles heel.”

Op 5 september mocht het NIVOZ meester Toshio Kanamori verwelkomen in een overvolle theaterzaal in Driebergen. Ik herinner me dat ergens, nog aan het begin van de avond, interviewer Marcel van Herpen aan hem vroeg wat zijn kortste antwoord was aan leraren die zeggen geen tijd te hebben om hun onderwijs vorm te geven op een zelfde soort manier als hij dat doet – een onderwijs waarin verbondenheid en morele ontwikkeling centraal staan. Kanamori antwoordde inderdaad bondig: “Zeggen dat je geen tijd hebt, is een slechte smoes.”

Maar bij de volgende vraag kwam de Japanse leraar daarop terug via een voorbeeld dat zijn eerdere antwoord verdiepte: hij vertelde hoe hij een uurtje voor het interview een wandeling was gaan maken door het bos en er, op een open plek, bloeiende heide had aangetroffen. Hij had zich afgevraagd voor wie die plantjes daar zo fraai stonden te bloeien. “Voor bijen, mieren en andere insecten,” vulde hij zelf in: insecten, die zich ertoe aangetrokken voelen en van de plant nectar of zaden krijgen aangeboden, en zich daarmee onbewust inzetten voor de bestuiving en de verspreiding van de heide zelf.

Het was een voorbeeld van hoe Kanamori zijn onderwijs dicht bij de beleving van zijn kinderen brengt en hoe hij het concept van ‘levenslessen’ centraal zet in zijn onderwijs. Hij hield een takje heide omhoog en kwam toen tot zijn punt: “Wat ik wil zeggen: levenslessen liggen er voor het oprapen. Het maakt een groot verschil of je kinderen meeneemt en het ze laat voelen, of dat je ze het uit een boekje leert. Ik heb deze korte les, in een mij onbekend bos, in een kwartiertje bij elkaar verzameld. Om terug te komen op de vorige vraag: je kunt dus niet stellen dat het een kwestie van tijd is.”

Een radicale kwetsbaarheid

In dat kleine verhaal kwam een heel aantal aspecten naar voren van de betekenis van Kanamori's bezoek aan Nederland. De centrale organisator van het bezoek, platform hetkind, heeft drie functies: het wil **verbinden, inspireren en legitimeren**. Kanamori deed alle drie en het liefst tegelijkertijd.

Het begint ermee dat Kanamori in alles spreekt over **verbinding**, tussen leven en dood, tussen mensen en hun omgeving en tussen mensen onderling. Hij houdt, kortgezegd, alles heel. Wat hij doet, ook in zijn film, is helen. In het leven valt er zoveel uit elkaar: door de conflicten die we met elkaar uitvechten, maar ook in onze (wetenschappelijke) analyses. Al analyserend zijn we geneigd dingen uit elkaar te rijten, uit te vergroten, in afzondering te bestuderen. Kanamori liet ons zien dat het essentieel is dat we verbonden blijven, met onze omgeving, met onze medemensen, met het wezen van leven en dood.

Kanamori's keuze voor 'levenslessen' is een radicale. De ethische bedding die hij legt in zijn klas, maakt het bijvoorbeeld mogelijk dat tienjarige kinderen in gesprek gaan met een terminale patiënt. Scholing en leren zijn bij Kanamori afgeleid van het leven, en niet andersom. Een dergelijke visie op onderwijs vraagt – in de Japanse context én de onze – niet alleen moed, maar ook een grote openheid, waarin je de kwetsbaarheid van het leven niet verstopt, maar juist zichtbaar maakt. Alleen dan kun je worden begrepen door een ander en kun je met elkaar 'heel' worden.

De logica van het bestaan

Daarin zie ik ook de **legitimering**. Kanamori toont de 'logica van het bestaan', als legitimering van zijn handelen: wat het leven biedt, gebiedt het ook in zekere zin. Wanneer je leed en verdriet op je pad tegenkomt, 'gebiedt' het leven je dat verdriet

niet weg te stoppen, maar te aanvaarden. De natuur is in voortdurende evolutie, in een constante flux van actie en reactie. Ook het leven weet niet in welke richting die ontwikkeling precies gaat, maar wat je wel kunt doen is haar 'natuurlijke logica' omarmen en aanvaarden. Wat het fragment met het heideplantje ook bood, is **inspiratie**: Kanamori spreekt

“Kanamori neemt je meteen mee naar de ervaring. Als hij iets moet uitleggen, doet hij dat in verhalen.”

met een authenticiteit die voortkomt uit zijn concrete handelen. Hij is niet uitleggerig, maar heeft de behoefte iets te doen, te ondernemen, te laten zien. De woorden die daarbij horen – de verbaliteit – zijn van latere orde. Je kunt het leven niet in verbaliteit laten zien: je moet het vastpakken, ervaren. Wanneer Kanamori spreekt, neemt hij je meteen mee naar de ervaring. Als hij iets moet uitleggen, doet hij dat bijna uitsluitend in concrete verhalen.

Aangerakt door Kanamori

In de tien dagen dat Kanamori bij ons was, merkte ik dat ik eigenlijk maar weinig vragen aan hem had. Ik had ze niet, omdat hij ze meteen beantwoordde. Hij staat zo soeverein in een groep en de logica van zijn levenslessen is zo helder aanwezig, dat je de antwoorden kunt raden. Neem

nou die vraag over het 'geen tijd hebben' van leraren. Dat is een veel gehoorde klacht, uit het spectrum van hoe de school georganiseerd is. Kanamori onttrok die vraag volledig aan de organisatorische context en bracht hem bij je professionele autonomie en bij het leven zelf – een outside the box-denken, dat erg bevrijdend werkte. Over 'ervaren' en 'meemaken' gesproken: was het tenslotte ook niet interessant dat er veel kinderen waren met de wens de Japanse meester te mogen omhelzen? En dat de meeste vragen van volwassenen kwamen over hoe Kanamori zich de vrijheid kon veroorloven om fysiek contact, als een arm om iemands schouder of een knuffel, niet te schuwen? Wat hij vertelde en liet zien, sloot aan én verdiepte dat wat het NIVOZ wil met de trajecten Pedagogische Tact en Pedagogisch Leiderschap. Wanneer we Kanamori's film voortaan laten zien, hebben we daar een verhaal bij. We zijn per slot allemaal door Kanamori aangeraakt. ■

Professor dr. Luc Stevens is directeur van het NIVOZ (Nederlands Instituut voor Onderwijs- en Opvoedingzaken) en mede-initiator van platform hetkind. info@nivoz.nl